

1 dalis

Kapinėse visada šalta

SVAIGULYS.

Viskas sukosi ratu.

Bandė kaip visada sėdėti nejudėdamas.

Kol praeis, kol pasaulis nustos suktis ir jis galės ištiesti ranką prie taip patinkančios gėlės. Meilės žolelė*. Toks jos pavadinimas. Aukštas ir išdidus augalas, vasarai artėjant prie pabaigos kaskart atsigaunantis ir jam nusišypsantis. Grėbstydamas paklydusius lapus ir drėkindamas rausvais žiedynais virsiančius pumpurus, Evertas Grensas valandėlę pamiršo klubo skausmus. Lėtai perbraukė ranka baltą kryžių – norėjo būti kuo arčiau jos. Pirštų galiukais lietė paprastos žalvarinės lentelės iškilimus, reiškiančius jos vardą. Vienintelio žmogaus, su kuriuo iš tiesų buvo prisirišę vienas prie kito.

Ilgiausio tavęs.

Ilgai vengė šios vietos rytinėje Šiaurinių kapinių dalyje. Daug kartų palikęs automobilį prie atvirų vartelių eidavo vingiuojančiais žvyro takeliais, mindydamas grėblio paliktas tiesias linijas. Žingsniuodavo per parką, kuriame išbarstomi pelenai, stebimas smalsiai iš žemės kylančių didelių antkapių. Vis dėlto priartėjęs kaskart neatlaikydavo krūtinę užguliančio sopulio.

* Šved. *Kärleksört* (meilės žolelė) – liet. tikroji vilkupupė (čia ir kitur – vert. past.).

Valios pristigusios kojos apsisukdavo ir nešdavo atgal prie automobilio, miesto ir policijos komisariato, kuriame buvo saugus jo kampelis: kabinetas su velvetu aptraukta sofa ir keliomis nudrengtomis pagalvėlėmis. Staiga vieną rytą suprato – tai, ko bijojo, jau įvyko. Tą suvokęs žmogus turi judėti toliau, kad baimė nepavytų ir vėl neparblokštų.

Ilgiausios tavęs, nors vis mažiau ir mažiau.

Evertas Grensas pakabino tuščią laistytuvą ant kabliuko sodo įrankiams skirtame kampelyje, jau ruošėsi padėti ir grėblį, bet tada grįžo svaigulys. Užliejus galingai bangai nenukrito vien dėl to, kad spėjo atsiremti į medinę sieną. Ta nevaldoma jėga smogdavo vis dažniau, tik nevienodai stipriai. Jei Anė būtų gyva, tikrai nutemptų jį į Sofijos namais vadinamą lignoninę. Pats gi nebuvo linkęs bendrauti su baltais chalatais vilkinčiais žmonėmis.

Elgėsi kaip visada: stovėjo nekrutėdamas ir laukė, kol svaigulys atslūgs. Nesulaukęs prisėdo ant suoliuko, kuris ilgainiui tapo nuosavu, ir įsmeigė akis į žolę apaugusį plotelį, kažkokio biurokrato pavadintu 603 vieta 19B kvartale. Praėjo keleri metai, kol Evertas įveikė du kilometrus, skiriančius šurmuliuojančiame, intensyvaus eismo Svėjų kelyje esančius jo namus nuo gražiai prižiūrėtų plotų palei Solnos bažnyčios kelią. Kol išdrįso pamatyti, kad ji guli čia, drauge su daugybe kitų, viename iš trisdešimties tūkstančių kapų, įrengtų gana toli vienas nuo kito, kad netrukdytų, bet ir gana arti, kad besiilsintys niekada nesijaustų vieniši.

Leido rugpjūčio vėjeliui glostyti nuo tada daug labiau raukšelių išvagotus skruostus ir velti plaukus, kurie kaskart apsilankius darėsi vis retesni. Ir tai jautėsi. Ramybė. Taip pat ir viduje. Jos pakako valandėlei nuvyti svaigulį šalin.

Štai ten ir tada žemė sulingavo po kojomis.

Visas pasaulis sudrebėjo.

Grensas greitai apsidairė. Ne pasaulis, o tik suoliukas. Kiek čia buvo, niekada su niekuo jo nesidalijo, o dabar vos už pusmetrio sėdėjo moteris.

Ant *jo* suoliuko.

Visai šalia, bet nieko nesakydama, tarsi jo čia nė nebūtų.

Evertas vogčia nužvelgė nepažįstamąją. Regis, panašaus amžiaus, tamsių, trumpų plaukų. Akys iš tų, kurios niekada nenusukamos nei girdint grasinimus, nei susigėdus. Truputį priminė Marijaną Hermanson – vieną nedaugelio, kuriais jis kada nors pasitikėjo. Pats priėmė ją į darbą, atsisakydamas daugybės turinčiųjų aukštesnę kvalifikaciją. Marijana daug metų buvo viena artimiausių bendradarbių, o kartu ir gera draugė, kuri vieno tyrimo pabaigoje pareiškė pasiprašiusi perkeliama kitur, nes nebeišverianti su juo. Grensas jos nekaltino – dažnai pats negalėdavo tvirti savo draugijos. Nuo tada nesimatė. Gal todėl kartais įsivaizduodavo įžvelgiantis jos bruožus kituose.

Praėjo kelios minutės, kol nepažįstamoji pagaliau prabilo:

– Kažko gedite? – Žvilgsnis toliau nukreiptas į priekį. – To juk čia ir ateiname...

Jis neatsakė.

– Atleiskite, gal norėjote pabūti vienas? Tiesiog niekada su niekuo nesėdėjau ant savo suoliuko.

Dabar jis atsakė:

– Ant *jūsų* suoliuko?

Ji nusišypsojo:

– Na, jis man nepriklauso, tiesiog paprastai būnu čia viena. Retas lankosi šioje kapinių dalyje.

Valandėlę abu sėdėjo netardami nė žodžio.

Moteris žvelgė į priekį, jis taip pat.

Aplink viskas nurimo.

– Žmona.

Grensas parodė galva į baltą kryžių, stovintį už poros metrų.

– Ji buvo vardu Anė. Gerai pagalvojus...

– Ką?

– Ko gero, esate truputį panašesnė į ją.

– Atleiskite?

– Tik norėjau pasakyti... Dėl jos čia sėdžiu. Jos gedžiu.

Moteris linktelėjo. Gestas nereiškė užuojautos – tai būtų beprasmiška ten, kur visi svečiuojasi mirties namuose. Tiesiog parodė suprantanti ir nesistebinti.

– Seniai? Kada mirė?

– Kaip pažiūrėsi.

– Šit kaip?

– Ji... Nelaimingas atsitikimas darbo vietoje. Prieš trisdešimt penkerius metus. Automobilis pervaziavo galvą. Vairavau aš. Tai mano kaltė. Nuo tada ji nebegalėjo bendrauti. Organizmas nefunkcionavo taip, kaip turėtų. Daug kas manė, kad mirė jau tada. Tik ne aš. Medicininiu požiūriu mirtis ištiko beveik lygiai prieš dešimt metų.

– O kada su tuo susitaikėte?

– Dar po poros metų. Dabar žinau, kad jos nebėra. Kitiems. Tačiau man ji toliau gyva. Savaip, tik mudviem suprantamu būdu.

Čia, pas Anę, jis praleido daugybę rytų, popiečių ir vakarų, bet niekas niekada nepriėjo. Manė, kad žmonės mato, jog bendravimas jo nedomina, todėl niekam niekada nešovė mintis drumsti rambės valandėlės ant suoliuko.

Tačiau dabar tai neatrodė nei blogai, nei nemalonu.

Tiesiog neįprasta.

– O jūs?

– Atsiprašau?

– Ko gedite *jūs*? Dėl ko esate čia?

Grensas niekada nebuvo geras pašnekovas, o bandydamas palaikyti pokalbį kapinėse tuo labiau jautėsi ne savo rogėse. Tačiau jai tai, regis, nerūpėjo, gal net ir visai nepastebėjo.

– Ten... Šalia didelio beržo. Matote? Taip pat su paprastu baltu kryžiumi. Visai kaip jūsų žmonos.

Moteris kažkur rodė.

– Nors gal ir nematote, mus skiria nemažai eilių. Čia geriausia vieta prisėsti. Paprastai pirma aplankau kapą, o tada įsitaisau ant suoliuko. Iš čia vis dar galima jausti.

Evertas Grensas nieko nesakė. Akivaizdu, kad pašnekovė norėjo tęsti.

– Nors klausėte ne to... Domėjotės, ką čia lankau.

– Taip, bet neprivalote.

– Atsakymas būtų toks: aš pati nelabai žinau.

– Atleiskite?

– Ten nieko nepalaidota.

Moteris pažvelgė į jį:

– Karste nieko nėra.

RANKA.

Minkšta ir kartu tvirta.

Laikantieji už rankos sako, kad jei nenoriu, jei esu linkusi likti čia viena, tai ir nereikia.

Galiu neiti drauge.

EVERTĄ GRENSĄ NUKRĖTĖ ŠIURPAS. Žvarbus vėjo gūsis persmelkė kiaurai ir sustojo kažkur ties diafragma.

Tą seniai žinojo – kapinėse visada šalta.

– Kaip suprasti?

– Tiesiog taip. Karstas tuščias. Todėl ir ateinu čia taip dažnai.

Grensas pirmą kartą atsisuko į šalia sėdinčią moterį ir laukdamas tęsinio pažvelgė į tas niekada nenusukamas akis. Jos žvilgsnis tikrai buvo toks: neatsiprašinėjantis, bet atjaučiantis.

– Jame nieko nėra.

Jis jos nepažinojo ir anksčiau niekada nebuvo sutikęs. Vis dėlto jautė, kad kalba rimtai. Nevedžioja už nosies, nėra išprotėjusi ir neturi jokių kėslų. Tiesiog sako taip, kaip yra.

– Eime su manimi.

Pasaulis vėl ėmė siūbuoti, kai moteriai stojantis sulingavo klibantis suoliukas. Paėjęjusi sugrėbstytu takeliu ji sustojo už penkių eilių esančio kapo su baltu kryžiumi. Šis pasirodė visai toks pat, kaip Grenso nurodymu pastatytas Anei. Kaip galėjo taip dažnai lankydamasis nepastebėti? Nepažįstamoji stovėdama laukė, kol jis prieis, kad galėtų papasakoti istoriją, kuri neturėjo būti pasakojama, nes niekada neturėjo tapti tikrove.

– Netekau jos.

Dabar vyriškis pamatė. Vidury kryžiaus.

Metalinė lentelė su vos trimis žodžiais.

MANO MAŽOJI MERGAITĖ

– Buvo beveik lygiai ketverių.

Kriminalinės policijos komisaras priėjo arčiau, lyg norėdamas pažiūrėti, ar nėra parašyta dar ko nors.

Ne.

Atrodė kaip du vardai ir pavardė. „Mano Mažoji Mergaitė“. Keturiomis raidėmis daugiau nei paties varde ir pavardėje.

– Ji dingo pilnutėlėje, apšnerkštoje automobilių stovėjimo aikštelėje Siodermalme. Pasipuošusi nauja suknele, ilgi plaukai supinti į gražią kasą.

Ant šio kapo buvo pasodinta daugiau gėlių nei ant to, kuriuo rūpinosi pats. Kitų veislių, spalvingesnės. Dailus, minkštas paklotas iš mėlynų, raudonų ir geltonų žiedlapių. Grensas pats nustebto pažinęs nemezijas, paprastąjį kaulasėklį ir petuniją. Ne dėl to, kad labai domėtusi augmenijos pasauliu – iš tiesų nesidomėjo, tiesiog bėgant metams išmoko vengti tų veislių ant Anės kapo, nes jas reikia dažnai laistyti.

Akivaizdu, kad šalia stovinti moteris dažnai čia lankosi.

– Policija, aišku, pradėjo tyrimą. Iš pradžių dirbo smarkiai, buvau apklausta kelis sykius, bet savaitės virto mėnesiais ir paieškos retėjo. Po metų pareigūnai žinojo lygiai tiek pat, kiek pirmąją dieną. Niekas apie ją nešnekėjo ir niekada neklausinėjo. Išnyko tarsi nė neegzistavusi. Taigi nusprendžiau nerašyti ant kapo vardo. Dabar jos ilgiuosi tik aš, todėl ir vardas priklauso tik man. *Mano mažoji mergaitė*. Užtenka ir tiek.

– Sakėte... stovėjimo aikštelėje?

– O ką?

– Mano žmona, mes laukėmės vaikelio, kai... Tai irgi įvyko...

Moteris jį pertraukė:

– Palikusi praviras dureles nuėjau prie netoliese stovėjusio mokėjimo automato.

Paskendusi prisiminimuose apie savo košmarą, pašnekovė stovėjo ir žiūrėjo į kryžius.

– Aš nepastebėjau kito automobilio, o kai pamačiau, buvo jau per vėlu.

Grensas laukė, kol ji kaupė jėgas.

– Stebėjimo kamerų duomenimis, užteko lygiai septynių sekundžių, kad tikrovė pasikeistų visiems laikams. Dukra sėdėjo vaikiškoje kėdutėje ant keleivio sėdynės. To kito automobilio vairuotojas sustojo visai šalia, pravėręs *savo* dureles išlipo, čiupo ją, nusinešė glėbyje ir išvažiavo.

Nepažįstamoji – buvo taip lengva su ja kalbėtis ir jos klausytis – pritūpė, nurinko kelis lapus ir išrovė porą piktžolių stiebelių. Pats lygiai taip pat elgdavosi prie Anės kapo. Galbūt ir dėl tos pačios priežasties: ne todėl, kad kitiems atrodytų gražu. Tai daugiau susiję su noru kažką daryti, nors jau per vėlu.

– Laidotuvės buvo išties keistos.

Moteris perbraukė rankomis gėlių paklotą, skiriančią ją nuo žmogaus, kurio gedėjo.

– Dalyvavau aš, policininkas, socialinė darbuotoja ir kunigas – žmonės, kurių ji niekada nematė. Jie nieko nereiškė dukters gyvenime, todėl negalėjo ko nors reikšti ir jai mirus. Duobkasys iškasė mažą duobutę, o tuščias baltas karstelis su rože ant dangčio buvo lengvas kaip plunksnelė! Skambino bažnyčios varpai, jau anksčiau vaikus laidojęs kantorius parinko Smėlinuko lopšinę. Buvo graži diena, nedrąsiai švietė saulė.

Tyliai skambant vargonams atrodė dar absurdiškiau amžiams nuleisti į duobę karstą, skirtą žmogui, kuris, galima sakyti, net nepradėjo gyventi.

Ji nutilo.

Tačiau netrukus uždainavo, vėl atsisukusi į gėles:

– Saldžių sapnų... Labanakt jums tariu...

– Atleiskite?

– Taip mes dainavome. Paskutinis lopšinės posmelis. Atrodė... Visai kitaip, nei dainuojant dukrai namie.

Moteris atsigrėžė:

– Gal todėl, kad jos miegas lovelėje baigdavosi nubudus. Ne taip, kaip šis, amžinas...

Pažvelgusi į Evertą parodė į žolės lopinėlių, ant kurio stovėjo:

– Jos karstas ten, po mūsų kojomis. Argi ne keista?

Taip. *Tikrai* keista. Pats irgi daugybę kartų apie tai galvojo – vos už kelių eilių gulinti mylima Anė taip pat jo nemato ir negirdi. O, kaip dabar norėjo, kad būtų įmanoma iš naujo, kitaip nugyventi dienas, kai buvo sugniuždytas sielvarto... Dalyvauti žmonos laidotuvėse...

– Dabar, kai vardo nebėra, mano mintyse ji Alva. Gražus vardas, beveik kaip fejė Elva. Fejos juk irgi egzistuoja tik tiems, kas jomis tiki.

Moteris ištiesė laibą, beveik liesą, bet nelauktai stiprią ranką. Atrodė, kad laiko Evertą ir traukia į save.

– Nuo dingimo buvo praėję beveik treji metai. Ir beveik pusmetis nuo tada, kai paskelbiau mirusia. Kartą per savaitę ateinu čia, kad jai nereikėtų būti vienai. Manau, kad jaučiasi vieniša, nepaisant kitų čia besiilsinčių. Dažniausiai ketvirtadieniais, kaip šiandien, tada lengviau valandėlei ištrukti iš darbo.

Man jau metas. Galbūt pasimatysime kitą kartą, atėję aplankyti kapų vienu metu. Jei ne, būtų labai miela, jei užsukęs rastumėte galimybę stabtelėti ir čia. Neilgai, jokių būdu nelaikykite to pareiga, tiesiog, kad ji galbūt jaustų, jog kažkas yra šalia.

Grensas matė takeliu už išpuoselėtų krūmų ir didesnių kito laikotarpio antkapių dingstančią nugarą. Tada susigriebė net nežinantis, kuo ji vardu. Bevardė, visai kaip mergaitė.

Pačiam irgi reikėjo eiti – Centro komisariato tyrėjų skyriaus kabinete laukė ilga darbo diena. Ant stalo gulėjo bent tuzinas bylų, tačiau jis dar nesijautė baigęs su Ane. Taigi vėl atsisėdo ant suoliuko. Šį kartą vienas, be jokių siūbavimų.

Kartais būdamas čia galvodavo apie vaikus. Apie tai, kad Anė taip ir nesužinojo nešiojusi savo iščiose jau kaip reikiant išsivysčiusią dukrą, kurios taip abu laukė. Su širdimi, plaučiais ir mirksinčiomis akimis, kurios užgeso, kai tam tikra prasme užgeso ir Anė. Gal pats niekada apie tai nekalbėjo? Netiesa, bandė pasakyti. Ypač iš pradžių, slaugos namuose, kai vis atrodė, kad apkabina žmoną nepakankamai stipriai. Deja, panašu, kad ji nelabai suprato.

Mano mažoji mergaitė.

Velnioniška neteisybė...

Kartais, kai visą darbo laiką reikėdavo skirti užkietėjusiems nusikaltėliams, kurie siaučia aplinkui pyškindami vieni į kitus, apimdavo jausmas, kad jam nuoširdžiai nusispjauti. Žinoma, darė savo darbą, stengėsi viską ištirti kaip įmanydamas geriau, nes tiesiog toks jau yra – Everto Grenso pasaulyje niekas nedaroma atmestinai, kiekvienas akmuo pakeliamas po kelis sykius, nes tai vienintelis būdas iškęsti save. Vis dėlto nebegalėjo visa širdimi stoti nusikaltimo aukos pusėn, jei ši pati pasirinko tokį

kelią. O sužalotas ar žuvęs vaikas pasirinkimo neturi. Iš vaiko gyvenimo pavagiama daug daugiau dienų, todėl tai kelia visai kitus jausmus.

Paskui pamiršo laiką.

Tiesiog sėdėjo saulutėje, kuri šildė visur, išskyrus čia, atstatęs krūtinę kapinių platybėse pučiančiam žvarbiam vėjui.

Praėjo beveik valanda, kol atsistojo ir nulaužė porą šakelių nuo Anės kapo. Ketino padėti jas šalia to kito medinio kryžiaus, kol pats užduos kelis klausimus mergaitei, kurios ten nėra.

Kas tu?

Kodėl dingai?

Ir kur esi dabar?

AŠ NENORIU LIKTI VIENA, jei mama su tėčiu išėjo.
Gera toliau laikyti minkštą ir kartu tvirtą ranką.
Ji žino, kur mums reikia. Kur išėjo mama su tėčiu.
Kur jie manęs laukia.